

LEDIGT, I ÖVERKANT

Gabriel Itkes-Szneps andra diktsamling, *Himlen till munnen tången till hjärtat*, består av vardaglig och verklighetsnära dikt som samtidigt vill förhöja verkligheten. Men den saknar form för sin strävan, menar Mikaela Blomkvist i sin recension. Det enkla och öppna blir slutet och tillfälligt.

[Lyssna på recensionen? Klicka på pilen!]

I slutet av *Vårt kattliv timmar* från 1949 formulerar Gunnar Björling en poesins paradox: ”Att skriva sakligt, sakbestämt. Men inställer sig formkravet. Ett innehåll är ej utom formen. Vad denna är? just det mycket litet formbestämda, eller det formbestämt enkla. — Så kan man gå på, problemet tar ej ände.” Den poet som försöker fånga något av verkligheten i sin dikt står inför en omöjlig uppgift. Livet saknar ordning, i språket uppstår den oundvikligen. Misslyckandet bör inte mana till håglöshet utan till en varsam vördnad. Inte ett tecken får lämnas åt slumpen.

Björlings bok har fått ge namn åt en av dikterna i Gabriel Itkes-Szneps andra diktsamling *Himlen till munnen tången till hjärtat*. Det är en bok som utspelar sig i det vardagliga: cykelturer med barn, promenader med hund och en stor mängd flugor som måste dödas. Diktjaget ser något, läser om något eller tänker på något. Allt inordnas i dikten, till synes osorterat. ”Först ur livets flöde går de fula eller mindre fula blomster fram” skriver Björling. Men vad gör man med allt sly som följer med?

Itkes-Sznep debuterade 2015 med den ganska strängt komponerade, bitvis hermetiska diktsamlingen *Tolvfingertal*. Bokens första svit utgjordes av några enklare, sceniska passager där en familj förberedde sig för Pesach. I de följande dikterna var påverkan från Paul Celan påtaglig men ytlig; de byggde på neologismer

som ”kroppstingstid” och ”skrapskorpad”. Assonanser och alliterationer bidrog med en rullande rytm: ”spjälkade röda/ strilande fram/ mun men skyl/ säg där dy/ gomdjur, tungsank/ människomyll”. Intrycket boken gav var splittrat eller fordrande, alltefter i hur hög grad läsaren valde att lita till att poeten hade mer att säga än hon själv förstod.

I estetiskt hänseende finns få gemensamma nämnare mellan *Tolvfingertal* och *Himlen till munnen tången till hjärtat*. Förvisso är det judiska arvet närvarande också i den nya boken, främst genom regelbundna referenser till Gamla testamentet. Form och frasering talar ändå mot att böckerna är skrivna av samma person. Jag vänder mig till Björling igen: ”Anlet/ skiftande naturligt” Fem år har gått sedan debut. Kanske fann Itkes-Sznep att den myckna slutenheten i *Tolvfingertal* var en återvändsgränd.

Himlen till munnen tången till hjärtat är i gengäld en ledig bok, i överkant bör sägas. Samlingen består av 14 dikter som är mellan tre och åtta sidor långa. De kan betecknas som ”vanliga” eller ”traditionella” i den meningen att de har titlar och är ordnade vertikalt. Samtidigt ger de intryck av att vara skrivna av en människa som aldrig har läst poesi, av en människa som kanske bara sett poesi på några meters håll. Rör det sig om medveten antidikt?

Jag hittar få saker som tyder på det; ”det är jag/ som är liten” säger diktjaget vid något tillfälle till ett av sina barn. I en annan dikt dricker han blåbärssaft och i ytterligare en sysselsätter han sig med sniglar. Att hävda att poeten aktivt tar rollen av en minderårig och skriver därefter vore ändå att driva tolkningen för långt. Barnets närsynta konkretion saknas. Istället driver Itkes-Sznep sina dikter mot det luftigt abstrakta. Här följer bokens kortaste dikt, citerad i sin helhet där blankraden markerar ny sida:

MANNA

**Abul Bajandar 28 år gammal
har händer som det
växer träd ur
han har opererats
25 gånger
låtitt avlägsna 5 kilo
mörkgrön utväxt
sjukdomens latinska namn
är epidermodysplasia
veruciformis**

**på nyhetsbilden är det
som att lagen
fanns framför honom
och som att hans
ord till den var
här är de, mina händer
inte är de mina
jag går i det vita**

**det är puder
på jorden
”Något fint, som fjäll
Något fint, som rimfrost”
tänkte att detta kunde
man äta**

**men då som en
killing
ja som en skräck
när ett träd växer
ur stammen
på sin döda förälder
heter det
kadaverföryngring på tyska
blir till ett
stackmoln om dagen
en påse om natten
i påsen finns en lunga
i lungan en
skära att skära i Ljus**

Jag bortser från det oetiska i att på detta sätt göra dikt av en främmande bangladeshiers stora lidande. Frågan kvarstår: Vad ska läsaren göra med dessa rader? I ordet ”kadaverföryngring” finns en viss poesi. Informationen om Abul Bajandar hade kunnat tjäna som inspiration till en poetiskt verkningsfull bild av en man som är sitt eget släktträd. Hur han är främmande för sina egna händer är också intressant. Citatet från andra Mosebok är vackert, dock blir metaforen märkligt cirkulär; diktjaget ser snön som manna som i citatet liknas vid rimfrost. Den surrealistiska bilden av en skära i en lunga i en nattlig påse är helt stum. Men framför allt är dessa motiv arbiträra i förhållande till varandra. Radbrytningen verkar inte styras av någon speciell rytm utan ett av önskan om att komma vidare, en vilja att byta ämne. Är det en ofärdighetens estetik?

Inte heller det finner jag troligt. Istället verkar *Himlen till munnen tången till hjärtat* bestå av dikt som vill vara verklighetsnära och samtidigt förhöja denna verklighet. Driva den mot det ljus som utgör sista ordet i den ovan citerade dikten. För Björling lyckas just det i *Vårt kattliv timmar*; han skriver fram en klangfull rymd via det enkla och det universella. Jaget uppträder endast sporadiskt och då i opersonlig form. Itkes-Sznaps utgång istället från det mycket specifika, rentav privata: tankens obearbetade råmaterial. Att diktjaget tänker eller tänkte på något lyfts återkommande fram i boken. Ovanligt i dikt. ”Vita bergen min hund” inleds:

**Hade tänkt
om mildheten
i luften
som den
kom kommer
att himlen vill andas ett**

**ögonblick
står där
plötsligt i blått
lägger sitt blåa
på träden
björkarna
det är så
och vi tar det
/.../**

Enligt samma mönster som "Manna" rör sig dikten sedan vidare associativt. Kanske finns här trots allt något av barnets förundran inför omgivningen och framför allt inför det egna jaget; man ser framför sig dess första möte med en spegel. Hur hade dikten förändrats om första raden ströks? Den hade fallit sönder i nonsens. Himlen andas: luft görs till en bild för luft, precis som snön ovan liknades vid rimfrost. Tack vare inledningsraden utspelar sig dikten istället inom en människa som upplever något han svårligen kan formulera. Itkes-Sznaps dikter skriver fram ett enskilt medvetandes förvirrade möte med världen.

Men varför är då orden så få, dikten så påver? Såväl den inre som den yttre verkligheten består av ett evigt myller. Det borde få en motsvarighet i diktens form, som i de musikaliska ordmassorna hos Friederike Mayröcker eller Göran Sonnevi. Flugor förekommer i sju av bokens dikter. Är de en bild för världens påträngande rikedom? De tycks inte stiliserade nog att gälla för det. Istället uppträder de helt prosaiskt. Deras plats i dikten är beroende av det jag som sysselsätter sig med dem. Som i dikten "Pappa sol" vars andra sida lyder:

**/.../
jag läser om Husflugan
att dess smakorgan
som alla flugors
sitter
i fötterna
dödade två
mitt under
parningen
men tänkte direkt
att de var döda
sen innan
vill ta ett
helhetsgrepp
om tillvaron
/.../**

Nästa sida inleds "men misslyckas". Tillsammans med de tre föregående verserna är den raden det närmsta metarefleksion *Himlen till munnen tången till hjärtat* kommer. Men inte heller detta säger egentligen något, ty misslyckandet är givet oss alla på förhand. Den verkliga frågan är vad poeten gör av det. Jag famlar vidare

efter någon form av estetik och finner en artikel Itkes-Sznap nyligen skrivit i DN. Där hävdar han via Herta Müller att litteraturens uppgift är att ”uppfinna det verkliga livet igen, men överkligt, inte ett-till-ett utan mycket mer precist.”

Tanken är underlig. Hade någon i en text lyckats skildra det verkliga livet i skalan ett-till-ett vore det en stor bedrift, värdigt ett Nobelpris i alkemi. Om vi ändå tillfälligt går med på att författarens uppgift är att uppfinna det verkliga livet i en ny överklig skala bör han nog också ha klart för sig efter vilka mått och principer. Hur dessa ser ut spelar mindre roll, så länge de genomdrivs med innerlig konsekvens. Som bekant är dikten mindre förlåtande ju färre ord den brukar. Enligt samma motsägelsefulla logik kräver det som Björling kallar ”det mycket litet formbestämda” ett mer omfattande arbete med formen. Poesin närmar sig världen genom att röra sig bort från den.

Därför tycks inte heller ordet precision vara riktigt rätt när man talar om förhållandet mellan dikt och verklighet. Bättre då att tala om perspektiv. Den ömhet Björling skriver fram inför tillvaron är en sanning om den, bland många. Hans dikt är ljuvlig, men jag skulle inte kalla den precis annat än i meningen att inget där ter sig överflödigt, malplacerat eller godtyckligt. En diktsamling kan enbart vara precis i förhållande till sin egen, inre logik.

Just den sortens precision saknas i *Himlen till munnen tången till hjärtat*. Trots dess fasta förankring i ett tydligt framträdande diktjag är den perspektivlös i konstnärlig mening. Jag hittar ingen anledning till att texten ser ut som den gör. Allt i boken har karaktären av tillfälliga händelser, infall och idéer som dyker upp hos jaget allteftersom:

/.../
**björkhjärta, skrev jag
men det är fel
för Björken
utanför köksfönstret
har tovigat hår
eller hår som
på en bestrålad**
/.../

Björkens tovigiga ”hår” liknar det spröda håret på en bestrålad; ännu en tautologi, som får sin mening enbart genom att vi får följa hur den vecklar ut sig inom jaget. Även referenserna till Gamla testamentet är begripliga endast som jagets läsefrukter. De binds inte samman med något annat i boken, blir inte till något mer.

Således präglas Itkes-Sznaps dikter trots det enkla anslaget återigen av slutenhet. Men denna gång gör de det genom den begränsning som uppstår när en text inte drivs mot det gemensamma via formen, när dess underliggande struktur tycks svara mot livet som det råkar falla sig. Poesin bjuder många underbara problem. Att ignorera dem och skriva helt naiv dagboksdikt låter sig inte göras; de inställer sig ändå.

Himlen till munnen tången till hjärtat
Gabriel Itkes-Sznap
Albert Bonniers, 2021

Författarfoto: Anders Edström